

KONFERENCJE

DOI: 10.48261/pis234126

PIOTR PIETRYGA

Wydział Historii i Wydział Teologiczny
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ORCID: 0000-0001-7538-7105

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA „BISKUPI W RZECZYWISTOŚCI POLITYCZNEJ POLSKI »LUDOWEJ«, CZ. 3, WARSZAWA, 21–22 LUTEGO 2023 ROKU

W Warszawie w dniach 21–22 lutego 2023 r. odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa „Biskupi w rzeczywistości politycznej Polski »ludowej«”. Była to trzecia konferencja o tym tytule, przygotowana w ramach Centralnego Projektu Badawczego Biura Badań Historycznych Instytutu Pamięi Narodowej „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych 1944–1989”. Poprzednie konferencje odbyły się w 2018 i 2020 r. i zaowocowały chętnie czytаныmi publikacjami pokonferencyjnymi, wydanymi przez IPN¹. Już wtedy redaktor tomów – dr hab. Rafał Łatka, prof. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego – wyraził przekonanie, że te opracowania przyczynią się do dalszych badań nad tematyką działalności biskupów w okresie Polski „ludowej”. Nie sposób nie zgodzić się z tymi słowami, skoro temat został podjęty po raz trzeci i zgromadził wybitnych historyków specjalizujących się w historii Kościoła w XX w.: akademików, pracowników oddziałów IPN, młodych badaczy u początków drogi naukowej, a także słuchaczy, którzy nie występowali z referatami.

---

¹ Publikacje pojawiły się w ramach serii wydawniczej IPN „Biskupi w realiach komunistycznego państwa”. Zob. *Biskupi w rzeczywistości politycznej Polski „ludowej”*, red. R. Łatka, Warszawa 2020; *Biskupi w rzeczywistości politycznej Polski „ludowej”*, t. 2, red. R. Łatka, Warszawa 2022.

W trakcie dwudniowej konferencji, podczas sześciu sesji wygłoszono 23 referaty: 12 pierwszego i 11 drugiego dnia. Ksiądz bp dr hab. Mariusz Leszczyński (biskup pomocniczy diecezji zamojsko-lubaczowskiej) nie mógł przyjechać na konferencję i wygłosić referatu – przesłał jednak tekst zatytułowany „Prymas Stefan Wyszyński i diecezja lubaczowska – zarys zagadnienia”, który ma zostać włączony do publikacji pokonferencyjnej.

Konferencja została otwarta o godzinie 10.00 we wtorek 21 lutego. Pierwszy panel – moderowany przez dr. Zbigniewa Stanucha (IPN Szczecin) – rozpoczął się wystąpieniem ks. dr. Jarosława Wąsowicza z Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Pilskiej. Prelegent omówił kilka zagadnień dotyczących postawy abp. Antoniego Baraniaka wobec systemu komunistycznego – zwrócił uwagę słuchaczy na jego intelektualne przygotowanie w czasie formacji zakonnej. Metropolita poznański miał doskonale opanować zagadnienia z katolickiej nauki społecznej i dzięki temu w latach późniejszych reagować na próby narzucania narodowi polskiemu ideologii komunistycznej – wspierał w tym błogosławionego prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego (1901–1981). W trakcie wystąpienia referent wyjaśnił, że badania związane z osobą abp. Baraniaka mogą się rozwijać dzięki dobrze zachowanej spuściźnie arcybiskupa, gromadzonej przez niego bardzo skrupulatnie. Warto dodać, że ks. dr Wąsowicz w połowie 2022 r. opublikował obszerną monografię o abp. Baraniaku pt. *Defensor Ecclesiae. Arcybiskup Antoni Baraniak (1904–1977). Salezjańskie koleje życia i posługi metropolity poznańskiego*.

Drugim referentem pierwszego panelu był dr hab. Rafał Łatka, prof. UKSW, który wygłosił referat: „Żywoty niemal równoległe... ale dość jednak od siebie odległe. Księża Józef Glemp i Henryk Gulbinowicz w okresie PRL – studium porównawcze”. Profesor Łatka przedstawił wyniki swoich badań, ukazujące, jak różnymi postaciami byli wymienieni w tytule wystąpienia duchowni, którzy od lat osiemdziesiątych XX w. nosili tytuły kardynałów. Księża Józef Glemp (1929–2013) i Henryk Gulbinowicz (1923–2020) w odmienny, by nie powiedzieć, niemal kontrastujący ze sobą sposób odnosili się do władzy „ludowej” – widać to na przykładzie relacji z przedstawicielami władz centralnych i urzędnikami Służby Bezpieczeństwa. Profesor Łatka w referacie poruszył również kwestie metodologiczne – zwrócił uwagę na konieczność prowadzenia studiów porównawczych i na pewne problemy związane z korzystaniem z zasobów wybranych archiwów kościelnych. W podsumowaniu wystąpienia prof. Łatka sformułował wniosek, że w przypadku kardynałów Glempa i Gulbinowicza konieczna jest korekta spojrzenia – dotychczas pierwszy z nich miał być umniejszany, a drugi mitologizowany. Gruntowne badania w tym przypadku zapobiegają „budowaniu fałszywych pomników”.

Doktor hab. Paweł Stachowiak, prof. Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, reprezentujący Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa, przedstawił referat „Karol Wojtyła. Ksiądz, biskup i metropolita krakowski wobec środowiska »Tygodnika Powszechnego«”. W wystąpieniu prelegent zwrócił uwagę na to, że wymiar współpracy Karola Wojtyły (1920–2005) z „Tygodnikiem Powszechnym” zmieniał się na kolejnych etapach jego posługi w archidiecezji krakowskiej. Inny był jego stosunek do całego środowiska czasopisma, a inny – względem poszczególnych osób, m.in. ks. Jana Piwowarczyka (1889–1959) czy Jerzego Turowicza (1912–1999). Profesor Stachowiak przywołał rów-

niez wydarzenia, które wpływały na kształtowanie się relacji między Karolem Wojtyłą a „Tygodnikiem Powszechnym”, by wymienić chociażby zwołanie, przebieg i wstępną recepcję Soboru Watykańskiego II (1962–1965) w Polsce.

Ostatni w pierwszej sesji zabrał głos ks. dr hab. Dominik Zamiatała, prof. UKSW. Wygłosił referat „Biskup Paweł Latusek w realiach PRL”. Przedstawił w nim postać biskupa pomocniczego wrocławskiego, który sprawował swoją posługę w latach 1962–1973, choć *de iure* w latach 1962–1967 był biskupem pomocniczym gnieźnieńskim. Biskup Latusek (1910–1973) – współpracownik kard. Bolesława Kominka (1903–1974) – jako wikariusz generalny i rektor seminarium wrocławskiego był poddawany represjom ze strony władz Polski „ludowej”.

Panel został zakończony krótką dyskusją dotyczącą postaw poszczególnych biskupów względem władz komunistycznych. Doktor hab. Kazimiera Jaworska, prof. Papieskiego Wydziału Teologicznego, nawiązała w dyskusji do relacji między kard. Kominkiem i jego biskupem pomocniczym Latuskiem, sygnalizując, że w swoim wystąpieniu także chciała by zwrócić uwagę na ten wątek. Doktor hab. Elżbieta Wojcieszak z Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN w Poznaniu prosiła prof. Stachowiaka o precyzyjniejszy opis postawy kard. Wojtyły względem działaczy katolickich skupionych wokół PAX-u.

Drugi panel był moderowany przez ks. prof. Zamiatałę. Pierwszy zabrał głos dr Bogusław Wójcik z rzeszowskiego oddziału IPN. Tytuł jego referatu brzmiał: „Taktyka bp. Jana Stepy w relacjach z władzami państwowymi w latach 1946–1959”. Prelegent opisał postać biskupa tarnowskiego, przybliżył słuchaczom jego życiorys, edukację, działalność prezbitera, a także trzynaście lat posługi biskupiej, którą pełnił do śmierci w 1959 r. Prelegent uznał ponadto biskupie zwołanie Jana Stepy (1892–1959), a mianowicie „Veritas Caritas”, za jego program posługiwania w diecezji tarnowskiej.

Druga wystąpiła dr Ewelina Ślęzak z Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN w Łodzi z tematem: „Biskup Józef Rozwadowski, ordynariusz diecezji łódzkiej wobec rzeczywistości społeczno-politycznej lat 1968–1986”. Doktor Ślęzak objęła w swoim wystąpieniu całość posługi biskupiej Józefa Rozwadowskiego (1909–1996) jako urzędującego biskupa łódzkiego. Prelegentka nie poruszyła w swoim referacie jedynie aspektu politycznego, ale uwzględniła wątek społeczny, co niewątpliwie pozwala lepiej poznać ordynariusza łódzkiego – objął on katedrę łódzką w niełatwym z wielu względów roku 1968. Biskup Rozwadowski od początku rządów w diecezji starał się rozwijać oprócz duszpasterstwa zwyczajnego również duszpasterstwo specjalne – tworząc duszpasterstwa: nauczycieli, rodzin, studentów i służby zdrowia.

Ksiądz dr Paweł Kostrzewski z Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie i Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie wygłosił referat „Biskup Stefan Bareła wobec działań władz komunistycznych w diecezji częstochowskiej w latach 1964–1984”. Referat dotyczył okresu, kiedy bp Bareła (1916–1984) pełnił funkcję ordynariusza (od 1960 r. był on biskupem pomocniczym częstochowskim).

Doktor hab. Leszek Zygmier, prof. Państwowej Uczelni Zawodowej im. Ignacego Mościckiego w Ciechanowie, zabrał głos jako ostatni w drugim panelu, wygłaszając referat „Biskup Jan Wosiński w rzeczywistości PRL”. Profesor Zygmier wskazał istotne elementy posługi Jana Wosińskiego (1914–1996) jako biskupa pomocniczego płockiego w latach

1962–1991, a od maja 1962 do stycznia 1964 r. – tymczasowego administratora apostołskiego tej diecezji po śmierci ordynariusza bp. Tadeusza Zakrzewskiego (1883–1961).

W dyskusji po drugim panelu głos zabrał ks. prof. dr hab. Józef Marecki. Stwierdził on, że w badaniu sylwetek biskupów należy uwzględnić interdyscyplinarność i poza historią wykorzystywać inne dyscypliny nauki. Książd prof. Marecki dodał, że „badania punktowe” (analityczne) uzupełniają wprawdzie nasz stan wiedzy, ale „badania obszerne” dałyby syntezę i obraz biskupów w rzeczywistości Polski „ludowej”.

W trzecim i zarazem ostatnim panelu pierwszego dnia konferencji wystąpiło czterech prelegentów. Moderatorem panelu był prof. Zygmunt. Doktor hab. Krzysztof Sychowicz, naczelnik Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN w Białymstoku, wygłosił referat „Biskup Władysław Suszyński – »negatywnie ustosunkowany do państwowych przepisów i zarządzeń«”. Biskup Suszyński (1898–1968) był przez większą część swojego episkopatu (1948–1968) biskupem pomocniczym archidiecezji wileńskiej – rezydował w Białymstoku, gdzie był odpowiedzialny za tę część archidiecezji, która po II wojnie światowej i zmianie granic znalazła się na terytorium Polski. Przez kilka miesięcy w 1968 r. (od lipca do października) był administratorem apostołskim polskiej części archidiecezji wileńskiej.

Doktor Zbigniew Stanuch zabrał głos jako drugi w trzecim panelu. Omówił postać „szczecińskiego męża stanu” w referacie „Biskup Kazimierz Majdański w polityce wyznaniowej władz PRL na Pomorzu Zachodnim (1979–1989)”. Dekada opisana w referacie (aż do zmian ustrojowych PRL w 1989 r.) to okres, gdy bp Majdański był ordynariuszem szczecińsko-kamięńskim. Wcześniej (1963–1979) Kazimierz Majdański był biskupem pomocniczym diecezji wrocławskiej.

Michał Owczarek ze Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Łódzkiego zaprezentował referat „Poglądy biskupa Jerzego Dąbrowskiego na kwestie normalizacji stosunków dyplomatycznych pomiędzy Polską Rzeczpospolitą Ludową a Stolicą Apostołą w rozmowach ze stroną państwową”. Prelegent realizuje badania w ramach przygotowywanej pracy doktorskiej, dotyczące właśnie historii i dyplomacji „Relacje PRL – Stolica Apostoła za pontyfikatu Jana Pawła II w latach 1978–1989”.

Doktor hab. Patryk Pleskot, prof. Uniwersytetu Rzeszowskiego, naczelnik Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN w Warszawie, jako ostatni prelegent zabrał głos w pierwszym dniu konferencji. Odczytał referat „Co mówią biskupi? Konferencje Episkopatu Polski i publiczne oświadczenia hierarchii kościelnej w analizach ambasady USA w Warszawie (przełom lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych)”.

Pierwszy dzień konferencji został podsumowany i zakończony przez panel dyskusyjny „Wpływ władz Polski »ludowej« na postawy biskupów Kościoła katolickiego”. W dyskusji udział wzięli: prof. Rafał Łatka, ks. prof. Józef Marecki, ks. prof. Dominik Zamiatąła i prof. Jan Żaryn (wykładowca UKSW, dyrektor Instytutu Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego Jana Paderewskiego). W ożywionej rozmowie dyskusyjnej poruszyli wiele zagadnień, które zapewne będą wyznaczały kierunki badań poświęconych historii Kościoła Katolickiego w Polsce w XX w. Profesor Łatka, który wygłosił wprowadzenie do dyskusji, mówił o dwukierunkowości refleksji – jak biskupi wpływali na sytuację w Polsce „ludowej”, a jak rządzący wpływali na samych biskupów. Profesor Żaryn stwierdził na wstępie, że badania koncentrowane wokół postaci biskupów i ich

działalności są dla historiografii tak istotne, ponieważ to właśnie oni jako jedna z niewielu grup zachowali niepodległość intelektualną w realiach Polski „ludowej”. Profesor Żaryn dodał, że liczy się rzetelność tych badań: „Nie rzucać kamieniami. My jesteśmy historykami i mamy tyle pokory w sobie, aby uwzględnić uwarunkowania tamtych czasów”. Książd prof. Zamiatała mówił o potrzebie napisania monografii poszczególnych diecezji i obszernych źródłowych biografii biskupów – warto, aby badacze w przyszłych latach podjęli ten postulat, gdyż zauważa się dotkliwy brak dobrych opracowań historii diecezji w Polsce, a te, które istnieją, mogłyby zostać zaktualizowane o drugą połowę XX w. Książd prof. Marecki wskazał problem nieudanej lustracji duchowieństwa. Zdaniem ks. prof. Mareckiego oba sposoby jej przeprowadzenia nie zdały egzaminu, ani ten nadprzyrodzony (stosowany przez komisję etyczną), ani przyrodzony (wykorzystywany przez komisję historyczną).

W drugim dniu konferencji odbyły się trzy panele – pierwszy z nich moderował dr hab. Krzysztof Sychowicz. Doktor hab. Elżbieta Wojcieszek wygłosiła obszerny, faktograficzny referat „Wobec dwóch totalitaryzmów. Kapłan archidiecezji poznańskiej, ks. bp Tadeusz Etter (1911–1984)”. Prelegentka zwróciła uwagę na niezwykle bogaty życiorys biskupa pomocniczego poznańskiego, m.in. na jego uwięzienie w obozach koncentracyjnych w Dachau i Gusen. Będąc biskupem pomocniczym, pełnił także funkcję redaktora naczelnego „Biblioteki Kaznodziejskiej” – ukazującego się do dziś czasopisma stanowiącego pomoc homiletyczną dla duchowieństwa.

Drugi w panelu wystąpił Piotr Pietryga (student Wydziału Historii oraz Wydziału Teologicznego UAM w Poznaniu) z referatem „Biskup Jan Czerniak (1906–1999) we wspomnieniach trzech pokoleń kapłanów archidiecezji gnieźnieńskiej”. Prelegent we wstępie opisał metodę badań – zbieranie wspomnień kapłanów z prymasowskiej archidiecezji gnieźnieńskiej, których bp Czerniak jako wikariusz generalny był przełożonym. Piotr Pietryga zaznaczył, że dobrym źródłem do wykorzystania w badaniach byłaby spuścizna archiwalna bp. Czerniaka, znajdująca się w zasobie Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie, licząca ponad 170 jednostek, z czego 5 tomów to „dziennik zajęć biskupich” prowadzony w stylu *Pro memoria* bł. prymasa Wyszyńskiego, jednak spuścizna ta nie jest na razie udostępniana. W takiej sytuacji prelegent zaznaczył, że zdecydował się na zapis wspomnień tych, którzy pamiętają działalność bp. Czerniaka na różnych etapach jego życia i posługi. Wykorzystał zatem metodę „historii mówionej” (ang. *oral history*), zyskującą w ostatnich latach popularność. Piotr Pietryga dodał, że chciałby kontynuować badania postaci bp. Czerniaka i w przyszłości skorzystać z zasobu Archiwum Państwowego w Gnieźnie, archiwów IPN w Bydgoszczy i Poznaniu, a jeśli będzie taka możliwość – także Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie.

Kolejnym prelegentem był dr Jan Hlebowicz (Oddział IPN w Gdańsku), który w niezwykle dogłębny sposób omówił temat: „»Kapłan rzetelny i [...] zalękniony«? Wikariusz kapitulny diecezji gdańskiej ks. Jan Cymanowski wobec środowiska księży »patriotów« (1951–1956)”. Doktor Hlebowicz rozpoczął od przedstawienia hipotezy badawczej, a potem przeszedł do krótkiego omówienia biogramu ks. Cymanowskiego (1888–1965), który pełnił obowiązki ordynariusza gdańskiego. Prelegent wskazał wiele trudnych okoliczności, z którymi przyszło się mierzyć ks. Cymanowskiemu – pełnił on funkcję

ordynariusza, gdy poprzedni ordynariusz bp Karol Maria Splett (1898–1964) przebywał w więzieniu, a władze Polski „ludowej” nie dopuszczały do objęcia urzędu przez bp. Edmunda Nowickiego (1900–1971). Ponadto czas posługi ks. Cymanowskiego (1951–1956) zbiegł się z uwięzieniem bł. prymasa Wyszyńskiego (1953–1956). Warto odnotować, że po zakończeniu pełnienia obowiązków ordynariusza diecezji w 1956 r. ks. Cymanowski powrócił do pracy w parafii św. Franciszka w Gdańsku-Emaus. Cytat zawarty w tytule wystąpienia dr. Hlebowicza, który ma być krótką charakterystyką ks. Cymanowskiego, został zaczerpnięty z *Pro memoria* kard. Wyszyńskiego.

Doktor Jarosław Durka (Akademia Kaliska im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego) przedstawił referat „Biskup Stanisław Czajka wobec terroru komunistycznego”. Stanisław Czajka (1897–1965) był biskupem pomocniczym częstochowskim od 1944 r. do swojej śmierci w roku 1965. Został mianowany biskupem w czasie II wojny światowej i wtedy też otrzymał sakrę biskupią, co nie było zbyt częste na ziemiach polskich pod okupacją niemiecką.

Ostatnim prelegentem w czwartym panelu konferencji był dr Paweł Glugła (badacz niezależny) z referatem: „»Nad Polskę nadciągnęła czerwona chmura«. Biskup Michał Blecharczyk (1905–1965) w komunistycznej rzeczywistości”. Prelegent omówił życiorys biskupa pomocniczego diecezji tarnowskiej, zwracając uwagę m.in. na kulisy nominacji biskupiej i rys charakterologiczny biskupa. Opisał także wzajemne stosunki hierarchiczne w diecezji tarnowskiej w latach sześćdziesiątych.

Po referatach nastąpiła pierwsza w tym dniu dyskusja. Doktor Ślęzak odniosła się do referatu dr. Glugli, wskazując, że wystąpienie powinno być poświęcone raczej omówieniu działalności bp. Blecharczyka w realiach Polski „ludowej”, np. w konkretnych sytuacjach kontaktów biskupa z władzami. Doktor Glugła odpowiedział, że kwestie polityczne pominął w referacie z braku czasu, a przedstawi je w artykule w publikacji pokonferencyjnej. Następnie prof. Łatka odniósł się do wystąpienia Piotra Pietrygi – wskazał, że przywołaną przez prelegenta postać ks. Stanisław Brossa (1895–1982) należy jednoznacznie zakwalifikować jako negatywną. Profesor Łatka nawiązał do wydanych wspomnień ks. prof. Zygmunta Zielińskiego (ur. 1931 r.), który opisał postępowanie ks. Brossa w archidiecezji gnieźnieńskiej w czasie, gdy bł. prymas Wyszyński był uwięziony. Piotr Pietryga stwierdził, że ks. Bross przyjął insygnia władzy biskupiej po kontakcie z bp. Michałem Klepaczem (1893–1967), który w czasie uwięzienia bł. prymasa Wyszyńskiego był przez władzę „ludową” wyznaczony na przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski. Nie ulega wątpliwości, że pełniąc funkcję ordynariusza archidiecezji gnieźnieńskiej, ks. Bross dopuścił się o wiele poważniejszych nadużyć niż tylko przyjęcie insygniów bez otrzymania sakry biskupiej. Doktor Hlebowicz także odniósł się do referatu Piotra Pietrygi – zapytał, czy prelegent na tym etapie badań potrafi wykazać rozbieżność między dostępnymi źródłami pisanymi a wspomnieniami kapłanów archidiecezji gnieźnieńskiej. Piotr Pietryga wskazał – jego zdaniem – najważniejszą różnicę. Z wydanych dokumentów Służby Bezpieczeństwa, dotyczących bł. prymasa Wyszyńskiego, wynika, że władza „ludowa” uważała, iż prymas wszystkie decyzje dotyczące archidiecezji gnieźnieńskiej podejmował osobiście i nie liczył się ze zdaniem swoich biskupów pomocniczych. Wspomnienia kapłanów temu przeczą, gdyż według nich sprawy bieżące pozo-

stawały w gestii bp. Czerniaka, który jedynie raportował o nich prymasowi w czasie jego pobytów w Gnieźnie. Ponadto cieszył się bezgranicznym zaufaniem prymasa, którego dzięki sprawnemu zarządzaniu archidiecezją wyręczał np. w sprawach personalnych. Ze wspomnień kapłanów gnieźnieńskich wynika, że bp Czerniak nie nawiązywał żadnych kontaktów z władzami, informując wszystkich, że jest to w gestii ordynariusza, a więc właśnie prymasa.

Drugi panel w drugim dniu konferencji moderowała dr hab. Elżbieta Wojcieszek. Pierwszy wystąpił ks. dr hab. Grzegorz Sokołowski, prof. PWT, z referatem „Brak biskupa rezydencjalnego we Wrocławiu w latach 1945–1956 a udzielanie święceń kapłańskich”. Prelegent stwierdził, że organizacja struktury terytorialnej Kościoła na Dolnym Śląsku napotykała po zakończeniu II wojny światowej spore trudności, spowodowane brakiem biskupa, który byłby formalnie odpowiedzialny za zapewnienie kapłanów na tym terytorium. W rezultacie święceń kapłańskich na tym terenie udzielali biskupi z sąsiednich diecezji.

Profesor Kazimiera Jaworska przedstawiła temat: „Kardynał Bolesław Kominek wobec problemu wychowania młodego pokolenia w czasach komunistycznych w świetle kazań wygłoszonych do młodzieży”. Bazą źródłową dla poruszanego tematu było przepowiadanie kościelne kard. Kominka. Profesor Jaworska zaznaczyła, że sporo pracy trzeba było włożyć, aby odnaleźć wątki pedagogiczne w kazaniach kardynała z racji ich liczby. Teksty kazań zachowały się w archiwach IPN, gdyż były nagrywane przez Służbę Bezpieczeństwa, która dokonywała ich transkrypcji.

Trzecim prelegentem w tym panelu był dr Krzysztof Kierski (Delegatura IPN w Olsztynie) z referatem „Stosunek biskupów diecezji warmińskiej do opozycji politycznej w PRL w latach osiemdziesiątych XX w.” Prelegent zaprezentował postacie biskupów Józefa Glempa (ordynariusza w latach 1979–1981) i Jana Obłąka (1913–1988; ordynariusza w latach 1982–1988) i ich stosunek do władz „ludowych” oraz opozycji demokratycznej na podstawie zachowanych archiwaliów z zasobu IPN.

W szóstym – ostatnim – panelu konferencji słuchacze mogli zapoznać się z wynikami prac trzech badaczy: dr. Krzysztofa Bussego (Delegatura IPN w Radomiu) oraz doktorantów – Marka Bartona (Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk) i Mateusza Szłapki (Delegatura IPN w Bydgoszczy). Pierwszy z prelegentów panelu zaprezentował temat: „Wyszyński mój wróg – przypadek ks. Pawła Heintscha” (1924–2008). Prelegent przybliżył sylwetkę urodzonego we Lwowie poety i kapłana archidiecezji warszawskiej.

Marek Barton wygłosił obszerny referat zatytułowany „Budownictwo sakralne w diecezji częstochowskiej w okresie posługi biskupiej Stefana Bareły” (był to drugi referat poświęcony tej postaci – w pierwszym dniu konferencji ks. dr Kostrzewski także przedstawił postać bp. Bareły, skupiał się jednak na innych aspektach jego działalności). Marek Barton na początku wystąpienia stwierdził, że należy odróżniać termin „budownictwo sakralne” od terminu „budownictwo kościelne”. Prelegent opisał trudności, z którymi się borykał ordynariusz częstochowski, gdy występował do władz „ludowych” z inicjatywą budowy nowych kościołów, których brak odczuwali wierni na terenie diecezji.

Trzeci prelegent w panelu szóstym, Mateusz Szłapka, omówił temat: „Biskupi Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w dokumentach aparatu bezpieczeństwa państwa w latach 1945–1989”. Był to jedyny referat na temat biskupów niekatolickich. Wykorzystano w nim

niecو inną metodologię badań ze względu na odmienną niż w Kościele Katolickim hierarchię w Kościele Ewangelicko-Augsburskim w Polsce „ludowej”.

W dyskusji po panelu ks. dr Kostrzewski zwrócił się do Marka Bartona z pytaniem, czy znane są mu inne materiały źródłowe niż te, które wykorzystał w swojej książce *Budownictwo kościołów w diecezji częstochowskiej w latach 1945–1989* dr Andrzej Sznajder. Marek Barton odpowiedział, że zna tę publikację, ale sam proponuje inną hipotezę badawczą. Dodał, że zakres materiału jest niezwykle obszerny i w trakcie swoich badań postanowił ograniczyć się do budownictwa sakralnego w samej Częstochowie i zwrócić uwagę na aspekt architektoniczny, którego nie podejmuje dr Sznajder, ponieważ w swej książce porusza on przede wszystkim kwestie administracyjne.

Po dyskusji zamykającej panel szósty głos zabrał prof. Rafał Łatka, koordynator Centralnego Projektu Badawczego IPN „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989”. Podsumował konferencję, wskazując na bogactwo nowych tematów, które się pojawiły, a także zachęcał do dalszych badań, zapowiadając kontynuację konferencji o biskupach. Profesor Łatka oznajmił, że pojawi się publikacja pokonferencyjna, w której zostaną opublikowane teksty będące owocem przeprowadzonych przez naukowców badań.

PIOTR PIETRYGA – student historii ze specjalnością archiwistyczną na Wydziale Historii oraz teologii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Członek Stowarzyszenia Archiwistów Polskich Oddział w Poznaniu. Zainteresowania badawcze z historii: XIX i XX w., spuścizny archiwalne, heraldyka kościelna, historia uniwersytetów. Zainteresowania badawcze z teologii: katolicka nauka społeczna, metodologia nauk teologicznych, życie i nauczanie Josepha Ratzingera – papieża Benedykta XVI.

PIOTR PIETRYGA – student of history with a specialisation in archive studies at the Faculty of History of Adam Mickiewicz University in Poznań and a student of theology at the Faculty of Theology at the same institution. Member of the Association of Polish Archivists, Poznań Branch. Research interests in the field of history: nineteenth and twentieth centuries, archival legacies, ecclesiastical heraldry, and the history of universities. Research interests in the field of theology: Catholic social teaching, methodology of theological sciences, and the life and teaching of Joseph Ratzinger – Pope Benedict XVI.